

Marek Szydło

ORCID: 0000-0002-3776-2020

Uniwersytet Wrocławski

marek.szydlo@uwr.edu.pl

Rodzaj artykułu: oryginalny artykuł naukowy

Stosowanie dyrektywy Gazowej Unii Europejskiej do podmorskich części gazociągów importowych z państw trzecich – uwagi z punktu widzenia prawa międzynarodowego i Unijnego

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo energetyczne, gazociągi importowe, dyrektywa gazowa, Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza

1. Wprowadzenie

Dla efektywnego zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski i Ukrainy w zakresie dostaw gazu kwestią o niebagatelnym znaczeniu jest reżim prawny stosowany do tych istniejących lub budowanych gazociągów, którymi gaz ziemny jest transportowany lub będzie transportowany do Unii Europejskiej z państw trzecich i które to gazociągi mają jednocześnie swoje odcinki morskie (np. Nord Stream 1, Nord Stream 2, Turkish Stream, EastMed,

Green Stream, Medgaz). Gaz z państw trzecich przesyłany lub mający być przesyłany tymi gazociągami importowymi do UE jest lub będzie dostarczany w pewnej części również na Ukrainę w ramach reeksportu dokonywanego przez niektóre państwa członkowskie UE, takie jak Niemcy i Polska. Z punktu widzenia bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego do UE oraz na Ukrainę, a także z punktu widzenia rozwoju konkurencyjnego rynku gazu w Europie, jest rzeczą bardzo istotną, aby do morskich części tych gazociągów w możliwie dużym zakresie były stosowane przepisy dyrektywy energetycznej Unii Europejskiej, tj. dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 2003/55/WE¹ (dalej: «Dyrektywa 2009/73»). Dyrektywa 2009/73 zawiera bowiem wiele rozwiązań prawnych, które mają wymusić na państwach członkowskich UE oraz na przedsiębiorstwach energetycznych takie postępowanie, które będzie sprzyjało konkurencji na rynku wewnętrznym UE oraz będzie korzystne z punktu widzenia bezpieczeństwa dostaw gazu i pełniejszej integracji energetycznej państw członkowskich (np. zasada dostępu stron trzecich do sieci, *unbundling*, regulacja taryf w zakresie przyłączania i dostępu do sieci i taryf przesyłowych).

Dotychczas było rzeczą sporną to, w jakim zakresie Dyrektywa 2009/73 ma zastosowanie do podmorskich części gazociągów importowych, zwłaszcza w obszarach morskich znajdujących się w obrębie jurysdykcji państw członkowskich UE i na które to obszary rozciągają się uprawnienia państw członkowskich wynikające z prawa międzynarodowego, tj. morza terytorialne, wyłączne strefy ekonomiczne i szelf kontynentalny: w praktyce Dyrektywa 2009/73 nie była w tych obszarach w ogóle stosowana². Niedawne zmiany legislacyjne dokonane w Dyrektywie 2009/73 mają to przynajmniej w części umożliwić: stanie się to mianowicie za sprawą Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/692 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniającej Dyrektywę 2009/73/WE dotyczącą wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego³ (dalej: «Dyrektywa 2019/692»). Zmiany prawodawcze wprowadzone Dyrektywą 2019/692 mają w swoim założeniu zapewnić, aby unijne reguły prawne mające zastosowanie do gazociągów łączących dwa państwa członkowskie lub większą ich liczbę miały również zastosowanie, w obrębie Unii Europejskiej, do gazociągów do i z państw trzecich. Ten nowy stan prawny ma zagwarantować spójność ram prawnych w UE, a jednocześnie ma umożliwić unikanie zakłóceń konkurencji na

¹ Dz. Urz. UE 2009, L 211/94, ze zm.

² Na ten temat zob. np. K. Talus, *Application of Certain EU Energy and National Laws of the Baltic Sea Countries to the Nord Stream Pipeline Project 2*, «Journal of World Energy Law & Business» 2017, vol. 10, no. 1, s. 30 i n.; M. Szydło, *Disputes over the Pipelines Importing Russian Gas to the EU: How to Ensure Consistency in EU Energy Law and Policy?*, «Baltic Journal of Law & Politics» 2018, vol. 11, no. 2, s. 95 i n.

³ Dz. Urz. UE 2019, L 117/1.

wewnętrznym rynku energii w UE i sprzyjać bezpieczeństwu dostaw (pkt 3 preambuły do Dyrektywy 2019/692).

Szczegółowa analiza zmian legislacyjnych wprowadzonych Dyrektywą 2019/692 nie jest przedmiotem niniejszego artykułu. W tym względzie ograniczam się do stwierdzenia, że wspomniane zmiany prawne dokonane w Dyrektywie 2009/73 są stosunkowo połowiczne, fragmentaryczne, a ponadto w praktyce umożliwiają daleko idące wyłączenie gazociągów importowych z państw trzecich, zwłaszcza w ich częściach podmorskich, spod reżimu prawnego Dyrektywy 2009/73 (zob. w szczególności art. 2 pkt 17, art. 9 ust. 8 i 9, art. 14 ust. 1, art. 36, art. 49a i art. 49b Dyrektywy 2009/73 w brzmieniu nadanym Dyrektywą 2019/692). Nie ulega wątpliwości, że w Dyrektywie 2019/692 prawodawca unijny nie wykorzystał tych wszystkich możliwości prawnych, jakie daje powszechne prawo międzynarodowe oraz prawo UE w zakresie możliwości stosowania prawa unijnego w obrębie obszarów morskich znajdujących się w jurysdykcji państw członkowskich UE, a tym samym w ramach jurysdykcji UE, czyli na które to obszary morskie rozciągają się określone uprawnienia państw członkowskich wynikające z prawa międzynarodowego (morza terytorialne, wyłączne strefy ekonomiczne i szelf kontynentalny). W toku dalszych rozważań zostanie przedstawione to, w jakim zakresie prawo międzynarodowe oraz prawo UE umożliwiają rozciąganie unijnego reżimu energetycznego na morskie odcinki gazociągów importowych z państw trzecich.

2. Morze terytorialne państw członkowskich UE

W świetle prawa międzynarodowego i unijnego przepisy Dyrektywy 2009/73 oraz inne przepisy unijnego prawa wtórnego z dziedziny energetyki powinny być bezpośrednio stosowalne w obrębie mórz terytorialnych państw członkowskich UE. Morza terytorialne państw członkowskich stanowią bowiem integralną część terytoriów tych państw i są objęte ich jurysdykcją, a tym samym – w dziedzinach, w których uprawnienia państw członkowskich zostały przekazane na rzecz UE (w tym w dziedzinie energetyki i rynku wewnętrznego energii) – wzmiankowane morza terytorialne są objęte jurysdykcją UE, w tym jurysdykcją UE do stanowienia i wdrażania aktów prawa wtórnego.

Zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzoną w Montego Bay 10 grudnia 1982 r. (dalej: «Konwencja o prawie morza»)⁴, morze terytorialne każdego państwa jest zaliczane do integralnych składników terytorium danego państwa i stanowi inherentny element tego terytorium, objęty suwerennością danego państwa. Zgodnie z art. 2 ust. 1 Konwencji o pra-

⁴ Polski tekst Konwencji o prawie morza znajduje się w Dz. U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543 (jako załącznik).

wie morza: «Suwerenność państwa nadbrzeżnego rozciąga się poza jego terytorium lądowe i wody wewnętrzne [...] na przyległy pas morza zwany morzem terytorialnym». Art. 2 ust. 2 Konwencji o prawie morza dodaje zaś, że suwerenność państwa nadbrzeżnego «rozciąga się na przestrzeń powietrzną nad morzem terytorialnym, jak również na jego dno i podziemie». Suwerenność państwa nadbrzeżnego nad jego morzem terytorialnym stanowi więc niekwestionowaną zasadę prawa międzynarodowego, aczkolwiek suwerenność ta musi być wykonywana zgodnie z Konwencją o prawie morza oraz zgodnie z innymi normami prawa międzynarodowego (art. 2 ust. 3 Konwencji o prawie morza). Każde państwo ma prawo do ustalania szerokości swojego morza terytorialnego do granicy nieprzekraczającej 12 mil morskich, odmierzanych od linii podstawowych (art. 3 Konwencji o prawie morza).

W doktrynie prawa międzynarodowego zauważa się, że morze terytorialne jest pasem wód morskich, który stanowi składnik terytorium państwa i na którym państwo sprawuje swoją suwerenność zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego⁵. Z praktycznego punktu widzenia państwo nadbrzeżne posiada w obrębie swojego morza terytorialnego prawa i obowiązki wynikające w sposób immanentny z jego suwerenności, aczkolwiek te prawa i obowiązki są w pewien sposób ograniczone prawami i wolnościami innych państw wynikającymi z prawa międzynarodowego⁶. Takim najważniejszym prawem ograniczającym suwerenność państwa nadbrzeżnego nad jego morzem terytorialnym jest prawo statków wszystkich państw do nieszkodliwego przepływu (art. 17–32 Konwencji o prawie morza). Prawo międzynarodowe nie przyznaje natomiast innym państwom (ani tym bardziej osobom prywatnym) prawa do układania kabli i rurociągów w obrębie morza terytorialnego państwa nadbrzeżnego (w przeciwieństwie do takiego prawa istniejącego w obrębie wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego państwa nadbrzeżnego), co oznacza, że państwo nadbrzeżne zachowuje swoje pełne prawa suwerenne do decydowania o tym, czy, na jakich warunkach i w jaki sposób mogą być układane w obszarze jego morza terytorialnego podmorskie kable i rurociągi. Można zatem powiedzieć, że wynikająca z suwerenności państwa nadbrzeżnego jego jurysdykcja rozciąga się na morze terytorialne tego państwa i obejmuje m.in. prawo do określania reżimu prawnego odnoszącego się do układania podmorskich kabli i rurociągów w obrębie morza terytorialnego.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości potwierdza w swoim orzecznictwie, że suwerenność państwa, tak jak jest ona rozumiana w zwyczajowym prawie międzynarodowym oraz jak została wyrażona m.in. w art. 2 ust. 1 Karty Narodów Zjednoczonych, rozciąga się na morze terytorialne każdego państwa, przy czym kodyfikacja tej reguły w Konwencji o prawie morza stanowi jedynie

⁵ J. Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn 2003, s. 159.

⁶ I. Brownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford 2008, s. 186.

potwierdzenie mocno utrwalonego i długotrwałego dogmatu wykształconego w zwyczajowym prawie międzynarodowym. Wszelka działalność w morzu terytorialnym, w tym gospodarcza działalność wydobywcza i eksploatacyjna, musi respektować suwerenne prawa terytorialne państwa nadbrzeżnego w obrębie jego morza terytorialnego⁷.

Morze terytorialne stanowi integralną część terytorium każdego (nadbrzeżnego) państwa członkowskiego UE i jest objęte suwerennością państwa członkowskiego oraz jego jurysdykcją (co znajduje potwierdzenie w prawie międzynarodowym), więc oznacza to, że morza terytorialne państw członkowskich UE stanowią integralną część terytorium UE w rozumieniu art. 52 Traktatu o Unii Europejskiej («TUE») i art. 355 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej («TFUE») i rozciąga się na nie jurysdykcja UE (w dziedzinach, w których uprawnienia państw członkowskich zostały przekazane na rzecz UE). Przepisy art. 52 TUE i art. 355 TFUE, które określają terytorialny zakres obowiązywania i stosowania Traktatów oraz które – w myśl orzecznictwa TSUE – określają też terytorialny zakres obowiązywania i stosowania aktów prawa wtórnego, obejmują swoim zakresem również morza terytorialne państw członkowskich UE, jako stanowiące immanentną część terytoriów tych państw⁸. W rezultacie oznacza to, że jurysdykcja UE do ustanawiania i wdrażania aktów prawa wtórnego, w tym w dziedzinie energetyki i rynku wewnętrznego energii, obejmuje swoim zakresem terytorialnym również morza terytorialne państw członkowskich UE. Tak więc na morza terytorialne państw członkowskich UE moc obowiązująca i stosowalność aktów unijnego prawa wtórnego rozciągają się *ipso iure*, tak samo jak na morza terytorialne państw członkowskich rozciągają się moc obowiązująca i stosowanie Traktatów.

W orzecznictwie TSUE jednoznacznie potwierdza się, że morza terytorialne państw członkowskich UE oraz dno i podglebie mórz terytorialnych państw członkowskich stanowią – zwłaszcza w myśl prawa międzynarodowego – część terytorium państw członkowskich (w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE) i dlatego też na morza terytorialne państw członkowskich oraz na dno i podglebie mórz terytorialnych państw członkowskich rozciąga się moc obowiązująca i stosowanie aktów unijnego prawa wtórnego. W rezultacie, państwa członkowskie mają obowiązek stosowania aktów unijnego prawa wtórnego (i

⁷ Wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 czerwca 1986 r. w sprawie *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, I.C.J. Reports 1986, p. 14, pkt 212–213 (wyrok jest dostępny na stronie: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>).

⁸ K. Schmalenbach [w:] C. Calliess, M. Ruffert (red.), *EUV/EGV. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta. Kommentar*, München 2007, s. 2400; K. Lenaerts, P. Van Nuffel, *Constitutional Law of the European Union*, London 1999, s. 269; W. Sadowski [w:] D. Kornobis-Romanowska, J. Łacny, A. Wróbel (red.), *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz. Tom III z uwzględnieniem Traktatu z Lizbony*, Warszawa 2010, s. 955.

wynikających z nich wszelkich konsekwencji prawnych) w obrębie swoich mórz terytorialnych oraz na dnie i podglebiu swoich mórz terytorialnych⁹.

Uwzględniając powyższe, należy jednoznacznie stwierdzić, że w świetle prawa międzynarodowego i ogólnych zasad prawa unijnego przepisy Dyrektywy 2009/73 są bezpośrednio stosowalne (tzn. posiadają swoją moc obowiązującą oraz muszą być stosowane) do tych morskich części gazociągów importowych, któreśa lub będą położone w obrębie mórz terytorialnych państw członkowskich UE lub na dnie lub w podglebiu mórz terytorialnych państw członkowskich UE.

W tym względzie dyrektywa 2009/73 zmieniona dyrektywą 2019/692 nie w pełni wykorzystuje przedstawione uprzednio możliwości prawne, gdyż wynika z niej, że ma ona zastosowanie jedynie na morzu terytorialnym tego państwa członkowskiego, w którym znajduje się pierwszy punkt połączenia międzysystemowego danego gazociągu importowego z siecią państw członkowskich, czyli np. w przypadku gazociągu Nord Stream 2 – tylko na terytorium morza terytorialnego Niemiec¹⁰.

3. Wyłączne strefy ekonomiczne i szelf kontynentalny państw członkowskich UE

W świetle Konwencji o prawie morza wyłączna strefa ekonomiczna jest to «obszar znajdujący się poza granicami morza terytorialnego i przylegający do tego morza, który podlega specjalnemu reżimowi prawnemu ustalonemu w niniejszej części [chodzi o część V Konwencji o prawie morza – przyp. aut.], zgodnie z którym prawa i jurysdykcja państwa nadbrzeżnego oraz prawa i wolności innych państw regulowane są przez stosowne postanowienia niniejszej konwencji» (art. 55 Konwencji o prawie morza). Wyłączna strefa ekonomiczna nie może sięgać dalej niż 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego (art. 57 Konwencji o prawie morza). W wyłącznej strefie ekonomicznej państwo nadbrzeżne ma określone suwerenne prawa m.in. w odniesieniu do przedsięwzięć w zakresie gospodarczej eksploatacji strefy, w tym związanych z wytwarzaniem energii (art. 56 ust. 1 lit. a) Konwencji o prawie morza), a także ma prawo do wydawania ustaw i innych przepisów prawnych zgodnie z postanowieniami Konwencji o prawie morza i innymi normami prawa międzynarodowego (art. 58 ust. 3 Konwencji o prawie morza). Z kolei inne państwa korzystają w wyłącznej stre-

⁹ Wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE (TSUE) w sprawach: 3, 4 i 6/76, *Cornelis Kramer i inni*, ECLI:EU:C:1976:114, s. 1295–1296; C-331/94, *Komisja p. Grecji*, ECLI:EU:C:1996:211, pkt 10; C-111/05, *Aktiebolaget NN p. Skatteverket*, ECLI:EU:C:2007:195, pkt 55–58.

¹⁰ Zob. art. 2 pkt 17, art. 36 ust. 4 akapit drugi, art. 42 ust. 6, art. 49a ust. 1 i 2 Dyrektywy 2009/73 w brzmieniu nadanym Dyrektywą 2019/692.

fie ekonomicznej państwa nadbrzeżnego z określonych wolności morza pełnego, w tym z wolności układania podmorskich kabli i rurociągów, ale tylko w granicach i zgodnie z przepisami Konwencji o prawie morza i innymi stosowanymi normami prawa międzynarodowego (art. 58 w zw. z art. 87 Konwencji o prawie morza).

Wyłączna strefa ekonomiczna jest obszarem o specjalnym statusie prawnym¹¹. Specjalność reżimu prawnego strefy ekonomicznej polega z jednej strony na sprawowaniu w niej przez państwa nadbrzeżne praw suwerennych, z drugiej zaś na równoległym istnieniu praw innych państw (państw trzecich), a konkretnie praw wynikających z postanowień Konwencji o prawie morza odnoszących się do morza otwartego i mówiących o wolności mórz¹². Jednakże, co należy podkreślić, wyłączna strefa ekonomiczna nie ma statusu morza otwartego¹³. Wyłączna strefa ekonomiczna nie jest ani morzem otwartym, ani morzem terytorialnym, lecz jest to specyficzny obszar prawny¹⁴. W wyłącznej strefie ekonomicznej wolności morza otwartego wcale nie są ogólną zasadą, od której suwerenne prawa państwa nadbrzeżnego mogłyby być uznane jedynie za (podlegający ścisłej wykładni) wyjątek. Przeciwnie, z art. 58 ust. 2 Konwencji o prawie morza wynika, że w wyłącznej strefie ekonomicznej pierwszeństwo mają specjalne przepisy o wyłącznej strefie ekonomicznej, a nie ogólne przepisy o morzu otwartym¹⁵.

Z kolei szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego obejmuje «dno morskie i podziemie obszarów podmorskich, które rozciągają się poza jego morzem terytorialnym na całej długości naturalnego przedłużenia jego terytorium lądowego aż do zewnętrznej krawędzi obrzeża kontynentalnego albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, jeżeli zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego nie sięga do tej odległości» (art. 76 ust. 1 Konwencji o prawie morza). W praktyce zatem szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego jest dnem morskim i podziemem (podglebiem) wyłącznej strefy ekonomicznej tego państwa, o ile ustanowiło ono wyłączną strefę ekonomiczną (choć szelf kontynentalny może też sięgać dalej niż maksymalna 200-milowa szerokość wyłącznej strefy ekonomicznej państwa nadbrzeżnego). Szelf kontynentalny ma istotne znaczenie dla rurociągów, które mają odcinek morski, gdyż tenodcinek rurociągu (gazociągu) układany jest w przeważającej mierze właśnie na dnie morskim. Jeżeli więc dany rurociąg (gazociąg) przebiega przez obszar wyłącznej strefy ekonomicznej ustanowionej przez państwo nadbrze-

¹¹ Z. Knypl, *Polskie obszary morskie*, Gdańsk–Szczecin 1992, s. 45.

¹² J. Symonides, *Nowe prawo morza*, Warszawa 1986, s. 164.

¹³ Gdyby zamiarem państw zawierających Konwencję o prawie morza było zachowanie dla wyłącznej strefy ekonomicznej statusu morza otwartego, to wówczas państwa te w Konwencji o prawie morza wyraźnie by o tym powiedziały, czego jednak nie zrobiły: Z. Knypl, *op. cit.*, s. 45.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, s. 46.

żne, to w istocie jest on najczęściej (w przeważającej części) kładziony bezpośrednio na szelfie kontynentalnym tego państwa¹⁶. Na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego wszystkie inne państwa mają prawo do układania podmorskich rurociągów (oraz podmorskich kabli), ale mogą to czynić tylko zgodnie z postanowieniami Konwencji o prawie morza (art. 79 ust. 1). Konwencja o prawie morza daje przy tym państwu nadbrzeżnemu następujące suwerenne prawa w stosunku do podmorskich rurociągów układanych na jego szelfie kontynentalnym przez inne państwa: prawo do podejmowania racjonalnych środków utrudniających innemu państwu układanie lub utrzymywanie na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego podmorskich rurociągów (art. 79 ust. 2), prawo do wyrażania zgody na wytyczenie trasy podmorskiego rurociągu układanego na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego (art. 79 ust. 3) oraz prawo do określania warunków układania na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego podmorskich rurociągów, które wchodzi na terytorium tego państwa lub na jego morze terytorialne (art. 79 ust. 4). Należy przy tym podkreślić, że wymienione prawa państwa nadbrzeżnego w stosunku do takich podmorskich rurociągów, które są układane przez inne państwa na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego, przysługują państwu nadbrzeżnemu bez względu na to, czy jego szelf kontynentalny rozciąga się tylko pod wyłączną strefą ekonomiczną państwa nadbrzeżnego (art. 58 ust. 1 w zw. z art. 87 ust. 1 lit. c) i art. 79 Konwencji o prawie morza), czy też rozciąga się poza granice wyłącznej strefy ekonomicznej państwa nadbrzeżnego (zob. art. 76 ust. 1 Konwencji o prawie morza).

Jak z powyższego wynika, zakres praw przysługujących na mocy Konwencji o prawie morza państwu nadbrzeżnemu w stosunku do jego wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego jest duży (przy czym trzeba podkreślić, że w rzeczywistości zestaw lub katalog tych praw jest o wiele obszerniejszy i dalej idący niż to przedstawiono wyżej, gdyż w niniejszych rozważaniach skupiono się tylko na tych prawach państwa nadbrzeżnego do jego wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego, które odnoszą się do podmorskich rurociągów układanych w tych obszarach przez inne państwa, a więc które to prawa są relewantne z punktu widzenia przedmiotu niniejszego artykułu)¹⁷. Z uwagi na ów zakres praw przysługujących na mocy Konwencji o

¹⁶ R. Lagoni, *Cable and Pipeline Surveys at Sea*, [w:] H. P. Hestermeyer, D. König, N. Matz-Lück, V. Röben, A. Seibert-Fohr, P.-T. Stoll, S. Vöneky (red.), *Coexistence, Cooperation and Solidarity: Liber Amicorum Rüdiger Wolfrum. Volume I*, Leiden–Boston 2012, s. 942 i 944.

¹⁷ Warto przy tym dodać, że w świetle orzecznictwa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości suwerenne prawa państwa nadbrzeżnego w stosunku do jego szelfu kontynentalnego istnieją na podstawie suwerenności tego państwa nad jego terytorium lądowym, którego szelf kontynentalny stanowi naturalne przedłużenie, i są przy tym przedłużeniem wspomnianej suwerenności państwa nadbrzeżnego, w formie wykonywania praw suwerennych: wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 20 lutego 1969 r. w sprawach *North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands)*, I.C.J. Reports 1969, p. 3, pkt 19 (wyrok jest dostępny na stronie: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/52/052->

prawie morza państwu nadbrzeżnemu w stosunku do jego wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego w doktrynie wypowiedzany jest pogląd, że wyłączne strefy ekonomiczne państw członkowskich UE oraz szelfy kontynentalne tych państw, w zakresie roszczeń wysuwanych w tym względzie przez państwa członkowskie UE – tzn. w zakresie suwerennych praw i jurysdykcji, które zgodnie z Konwencją o prawie morza państwa członkowskie na tych swoich morskich lub podmorskich obszarach wykonują lub chcą wykonywać – należą do terytoriów państw członkowskich w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE, a więc należą do terytorium UE w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE¹⁸. Jeżeli zatem państwo członkowskie UE wykonuje w swojej wyłącznej strefie ekonomicznej lub na swoim szelfie kontynentalnym prawa suwerenne lub jurysdykcję przysługujące (przysługującą) mu na podstawie przepisów Konwencji o prawie morza, to te morskie obszary państwa członkowskiego stają się terytorium państwa członkowskiego w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE, zaś dane państwo członkowskie jest wówczas przy wykonywaniu tychże swoich suwerennych praw lub jurysdykcji w pełni związane prawem unijnym i w tym też zakresie prawo unijne obowiązuje i musi być stosowane na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej i szelfu kontynentalnego danego państwa członkowskiego¹⁹. Należy wówczas uznać, że na wspomniane obszary morskie danego państwa członkowskiego (będące w takiej sytuacji terytorium UE w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE) rozciąga się jurysdykcja terytorialna UE oraz będąca jej konsekwencją moc obowiązująca oraz stosowalność nie tylko Traktatów, ale również takich aktów unijnego prawa wtórnego, które regulują wchodzącą w dany przypadek w grę działalność państwa członkowskiego, tj. działalność polegającą na wykonywaniu jego praw suwerennych lub jurysdykcji w wyłącznej strefie ekonomicznej lub na szelfie kontynentalnym.

Tak samo też w orzecznictwie TSUE stwierdza się, że w zakresie, w jakim państwa członkowskie UE wykonują swoje prawa suwerenne przysługujące im na podstawie Konwencji o prawie morza w ich wyłącznych strefach ekonomicznych i na ich szelfach kontynentalnych (nawet jeżeli są to prawa suwerenne o charakterze funkcjonalnym i ograniczonym), działania państw członkowskich polegające na wykonywaniu tychże suwerennych praw we wspomnianych ob-

19690220-JUD-01-00-EN.pdf). Jednocześnie trzeba wskazać zastrzec, że pomimo dużego zakresu suwerennych praw oraz jurysdykcji przysługujących państwu nadbrzeżnemu w stosunku do jego wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego, te suwerenne prawa oraz jurysdykcja nie oznaczają *suwerenności* państwa nadbrzeżnego nad jego wyłączną strefą ekonomiczną oraz nad jego szelfem kontynentalnym (J. Białocerkiewicz, *op. cit.*, s. 203), choć, przynajmniej w odniesieniu do szelfu kontynentalnego, są one przedłużeniem suwerenności państwa nadbrzeżnego nad jego terytorium lądowym.

¹⁸ K. Lenaerts, P. Van Nuffel, *op. cit.*, s. 269; W. Sadowski [w:] D. Kornobis-Romanowska, J. Łacny, A. Wróbel (red.), *op. cit.*, s. 955.

¹⁹ K. Schmalenbach [w:] C. Calliess, M. Ruffert (red.), *op. cit.*, s. 2400–2401 oraz wskazane tam orzecznictwo TSUE.

szarach morskich oraz działania (np. innych państw lub osób prywatnych) wobec których te suwerenne prawa są na wspomnianych obszarach morskich wykonywane muszą być uznawane za działania mające miejsce na terytorium tychże państw członkowskich UE (w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE). W konsekwencji, na wspomniane terytoria państw członkowskich, tzn. na obszary wyłącznych stref ekonomicznych państw członkowskich i na ich szelfy kontynentalne, rozciąga się wówczas moc obowiązująca i stosowalność takich aktów unijnego prawa wtórnego, które regulują działania państw członkowskich polegające na wykonywaniu ich suwerennych praw w wyłącznych strefach ekonomicznych i na szelfach kontynentalnych lub regulują działania np. innych państw lub osób prywatnych, wobec których te wspomniane wyżej suwerenne prawa państw członkowskich są wykonywane. Przykładem tego rodzaju działań państw członkowskich są chociażby działania polegające na badaniu lub eksploatacji zasobów naturalnych w wyłącznej strefie ekonomicznej lub na szelfie kontynentalnym; działania takie są kwalifikowane przez art. 56 ust. 1 lit. a) i ust. 3 Konwencji o prawie morza jako przejaw realizacji suwerennych praw państwa nadbrzeżnego we wspomnianych obszarach morskich. Państwo członkowskie, które wyciąga korzyści z prerogatyw ekonomicznych w zakresie badania lub eksploatacji zasobów naturalnych swojej wyłącznej strefy ekonomicznej lub szelfu kontynentalnego nie może tym samym uchylić się od stosowania przepisów prawa UE, w tym Traktatów oraz relewantnych w danym zakresie aktów unijnego prawa wtórnego, takich jak np. regulujące ochronę środowiska naturalnego lub pracę osób, które są zatrudnione w tych morskich obszarach państwa członkowskiego w związku z działaniami tego państwa członkowskiego będącymi przejawem realizacji jego praw suwerennych²⁰.

Co jest przy tym ciekawe, w niektórych orzeczeniach TSUE stwierdza, że nawet jeżeli w danym przypadku i zgodnie z powyższymi zasadami obszary wyłącznej strefy ekonomicznej lub szelfu kontynentalnego państwa członkowskiego nie stanowią terytorium danego państwa członkowskiego w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE (a to z tego powodu, że działania państwa członkowskiego podejmowane w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym – w tym działania podejmowane wobec innych państw lub osób prywatnych – nie stanowią w danym przypadku przejawu wykonywania jego suwe-

²⁰ Wyroki TSUE w sprawach: C-37/00, *Herbert Weber v. Universal Ogden Services Ltd*, ECLI:EU:C:2002:122, pkt 31–36; C-6/04, *Komisja p. Zjednoczonemu Królestwu Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, ECLI:EU:C:2005:626, pkt 115–121; C-347/10, *A. Saleminck p. Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen*, ECLI:EU:C:2012:17, pkt 33–37; C-266/13, *L. Kik p. Staatssecretaris van Financiën*, ECLI:EU:C:2015:188, pkt 40–42; C-111/05, *Aktiebolaget NN p. Skatteverket*, ECLI:EU:C:2007:195, pkt 59–61 (w tym ostatnim wyroku TSUE zastosował co prawda zasadę, o której była wyżej mowa, choć jednocześnie w nieprawidłowy, kontrfaktyczny i kontornormatywny sposób przyjął, że państwa nadbrzeżne w stosunku do układania kabli w ich wyłącznych strefach ekonomicznych i na ich szelfie kontynentalnym nie mają jakoby żadnych suwerennych praw przysługujących im na podstawie Konwencji o prawie morza).

rennych praw wobec tych morskich obszarów na podstawie przepisów Konwencji o prawie morza), to i tak na obszar wyłącznej strefy ekonomicznej lub szelfu kontynentalnego tego państwa rozciąga się moc obowiązująca i stosowalność takiego aktu unijnego prawa wtórnego, który reguluje działanie (np. danego państwa członkowskiego lub innych państw lub osób prywatnych) «wykazujące wystarczająco ścisły związek z terytorium UE», w tym z terytorium danego państwa członkowskiego (tzn. z jego terytorium lądowym lub z jego morzem terytorialnym)²¹.

Z kolei w niektórych aktach unijnego prawa wtórnego (co ciekawe, dotyczących wprost Ukrainy) prawodawca unijny wprost (*expressis verbis*) uznaje, że obszar wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego państwa jest – przynajmniej na potrzeby danego aktu prawnego – uznawany za integralną część danego państwa²².

W każdym bądź razie należy tutaj odnotować i podkreślić pogląd TSUE zakładający, że obszar wyłącznej strefy ekonomicznej lub szelfu kontynentalnego państwa członkowskiego wówczas stanowi część terytorium państwa członkowskiego w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE, a tym samym stanowi terytorium UE w rozumieniu tych ostatnich przepisów, gdy państwo członkowskie podejmuje (względnie też chce podejmować) na tych obszarach działania – tzn. podejmuje je autonomicznie lub na podstawie określonego aktu unijnego prawa wtórnego – które w świetle przepisów Konwencji o prawie morza są kwalifikowane jako przejaw wykonywania przez państwo nadbrzeżne jego suwerennych praw lub jurysdykcji na obszarze jego wyłącznej strefy ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym. W takiej sytuacji na obszar wspomnianych wyłącznych stref ekonomicznych oraz na obszar szelfów kontynentalnych państw członkowskich rozciąga się moc obowiązująca i stosowalność Traktatów oraz tych aktów unijnego prawa wtórnego, które regulują wspomniane wyżej działania państw członkowskich (tzn. działania będące w świetle Konwencji o prawie morza przejawem wykonywania przez nadbrzeżne państwo członkowskie jego suwerennych praw lub jurysdykcji na obszarze jego wyłącznej strefy ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym) lub które regulują działania innych państw lub osób prywatnych, wobec których wspomniane wyżej działania nadbrzeżnych państw członkowskich są podejmowane.

Uwzględniając powyższe twierdzenia wypowiedziane w orzecznictwie TSUE należy stwierdzić, że przepisy Dyrektywy 2009/73 oraz inne przepisy unijnego prawa wtórnego z dziedziny energetyki wówczas mają moc obowiązującą.

²¹ Wyrok TSUE w sprawie C-266/13, *L. Kik p. Staatssecretaris van Financiën*, ECLI:EU:C:2015:188, pkt 37–45.

²² Zob. np. art. 4 ust. 1 i 4a ust. 1 decyzji Rady 2014/512/WPZiB z dnia 31 lipca 2014 r. dotyczącej środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie (Dz. Urz. UE 2014, L 229/13, ze zm.); art. 3 ust. 1, art. 3a ust. 1 i art. 4 ust. 3 rozporządzenia Rady (UE) nr 833/2014 z dnia 31 lipca 2014 r. dotyczącego środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie (Dz. Urz. UE 2014, L 229/1, ze zm.).

jącą i są (muszą być) stosowane na obszarze wyłącznej strefy ekonomicznej lub na szelfie kontynentalnym państwa członkowskiego UE, gdy w swojej wyłącznej strefie ekonomicznej lub na swoim szelfie kontynentalnym dane państwo członkowskie podejmuje działania, które w świetle przepisów Konwencji o prawie morza są kwalifikowane jako przejaw wykonywania jego suwerennych praw w tych obszarach morskich i gdy jednocześnie tego rodzaju działania państwa członkowskiego (lub zachowania adresatów działań państwa członkowskiego) są prawnie relewantne z punktu widzenia przepisów unijnego prawa energetycznego (w tym dyrektywy 2009/73) i są tymi przepisami regulowane. Tego rodzaju działaniami państwa członkowskiego – będącymi przejawem wykonywania przez państwo członkowskie jego praw suwerennych w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na szelfie kontynentalnym – są przede wszystkim działania, w których efekcie na obszarze jego wyłącznej strefy ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym dochodzi do ułożenia rurociągu, który służy do przesyłania czy też transportowania gazu ziemnego z państwa trzeciego na terytorium UE. Wprawdzie co do zasady na samo ułożenie rurociągu przez inne państwo w wyłącznej strefie ekonomicznej lub na szelfie kontynentalnym danego państwa nie jest wymagana zgoda tego ostatniego państwa, niemniej jednak do ułożenia takiego rurociągu nie może dojść przy całkowitej bierności zainteresowanego państwa nadbrzeżnego, w którego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na którego szelfie kontynentalnym rurociąg ma być ułożony. Mianowicie, państwo to musi co najmniej wyrazić zgodę na wytyczenie trasy dla ułożenia rurociągu na jego szelfie kontynentalnym (art. 79 ust. 3 Konwencji o prawie morza), a ponadto ma ono możliwość podejmowania względem inwestycji polegającej na ułożeniu rurociągu w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym wielu innych działań (w tym chociażby działań związanych z ochroną i zachowaniem środowiska morskiego lub działań w zakresie zapobiegania, zmniejszania i kontrolowania zanieczyszczenia powodowanego przez rurociągi), kwalifikowanych przez Konwencję o prawie morza jako przejaw wykonywania suwerennych praw tego państwa we wspomnianych obszarach morskich (art. 56 ust. 1 i 3, art. 58 ust. 3, art. 79 ust. 2–4 Konwencji o prawie morza)²³. Wszystkie

²³ Na podstawie przepisów Konwencji o prawie morza państwa nadbrzeżne mogą ograniczać układanie i eksploatację na obszarze ich wyłącznych stref ekonomicznych i na ich szelfie kontynentalnym rurociągów w oparciu o następujące przepisy tej Konwencji: 1) art. 56 ust. 1 lit. a) Konwencji o prawie morza, który przyznaje państwu nadbrzeżnemu w wyłącznej strefie ekonomicznej suwerenne prawa m.in. w odniesieniu do przedsięwzięć w zakresie gospodarczej eksploatacji strefy, w tym związanych z wytwarzaniem energii; 2) art. 58 ust. 3 Konwencji o prawie morza, który przyznaje państwu nadbrzeżnemu prawo do wydawania, zgodnie z postanowieniami Konwencji o prawie morza i innymi normami prawa międzynarodowego, ustaw i innych przepisów prawnych odnoszących się m.in. do układania w jego wewnętrznej strefie ekonomicznej podmorskich rurociągów; 3) art. 79 ust. 2 Konwencji o prawie morza, który przyznaje państwu nadbrzeżnemu prawo do podejmowania racjonalnych środków utrudniających innemu państwu układanie lub utrzymywanie na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego podmorskich rurociągów, przy czym celem tych racjonalnych środków powinno być zapobieganie, zmniejszanie i

te działania nadbrzeżnego państwa członkowskiego podejmowane w stosunku do rurociągu układanego w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym – a będące działaniami kwalifikowanymi przez Konwencję o prawie morza jako przejaw wykonywania suwerennych praw tego państwa w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym – prowadzą w efekcie do tego, że, zgodnie z przedstawionym już wyżej orzecznictwem TSUE, obszar wyłącznej strefy ekonomicznej i szelf kontynentalny danego państwa członkowskiego staje się terytorium państwa członkowskiego w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE, a tym samym staje się terytorium UE w rozumieniu powołanych przepisów, na które to terytorium rozciąga się jurysdykcja UE. W takim układzie na obszar wyłącznej strefy ekonomicznej i na szelf kontynentalny danego nadbrzeżnego państwa członkowskiego rozciąga się wówczas moc obowiązująca i stosowalność Traktatów, a także tych przepisów unijnego prawa wtórnego, które są prawnie relewantne dla procesów polegających na układaniu i dopuszczaniu do eksploatacji w UE gazociągów. Ponieważ opisane wyżej działania nadbrzeżnego państwa członkowskiego UE podejmowane w stosunku do rurociągu układanego w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym (a będące działaniami kwalifikowanymi przez Konwencję o prawie morza jako przejaw wykonywania suwerennych praw tego państwa w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym) mogą być w swoim całokształcie traktowane jako swego rodzaju dopuszczenie do ułożenia i eksploatacji w tych jego morskich obszarach gazociągu, jest oczywiste, że do tego rodzaju działań muszą być stosowane przepisy unijnego prawa wtórnego, w tym Dyrektywy 2009/73, regulujące warunki dopuszczania do eksploatacji w UE gazociągów. Obejmuje to w szczególności przepisy o udzielaniu zezwoleń na budowę lub eksploatację gazociągów²⁴, przepisy regulujące kwestie techniczne i związane z bezpieczeństwem gazociągów²⁵ czy też przepisy o wyznaczaniu i certyfikacji operatorów systemów przesyłowych²⁶.

Co więcej, w momencie, gdy w wyłącznej strefie ekonomicznej lub na szelfie kontynentalnym nadbrzeżnego państwa członkowskiego UE określony rurociąg został już ułożony i służy on do przesyłania czy też transportowania gazu ziemnego z państwa trzeciego (np. z Federacji Rosyjskiej) na terytorium UE, wówczas można powiedzieć, że całokształt działań nadbrzeżnego państwa członkowskiego, które

kontrolowanie zanieczyszczenia powodowanego przez rurociągi, badanie szelfu kontynentalnego lub eksploatacja jego zasobów naturalnych; 4) art. 79 ust. 3 Konwencji o prawie morza, który przyznaje państwu nadbrzeżnemu prawo do wyrażania zgody na wytyczenie trasy podmorskiego rurociągu układanego na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego; 5) art. 79 ust. 4 Konwencji o prawie morza, który przyznaje państwu nadbrzeżnemu prawo do określania warunków układania na szelfie kontynentalnym państwa nadbrzeżnego podmorskich rurociągów, które wchodzą na terytorium tego państwa lub na jego morze terytorialne.

²⁴ Art. 4 Dyrektywy 2009/73/UE.

²⁵ Zob. np. art. 3, art. 8, art. 41 ust. 1 lit. h), art. 46 Dyrektywy 2009/73/WE.

²⁶ Art. 10 i art. 11 Dyrektywy 2009/73/WE.

doprowadziły do skutecznego ułożenia i dopuszczenia do eksploatacji tego rurociągu, a także całokształt działań tego państwa, które mają miejsce w okresie eksploatacji tego rurociągu, stanowi przejaw realizowania przez to państwo nadbrzeżne jego suwerennych praw do urzeczywistniania «przedsięwzięć w zakresie gospodarczej eksploatacji strefy» w rozumieniu art. 56 ust. 1 lit. a) Konwencji o prawie morza, co stanowi suwerenne prawo państwa nadbrzeżnego w jego wyłącznej strefie ekonomicznej i na jego szelfie kontynentalnym gwarantowane temu państwu przez Konwencję o prawie morza. Wykonywanie zaś przez nadbrzeżne państwo członkowskie UE tego rodzaju suwerennego prawa w jego wyłącznej strefie ekonomicznej i na jego szelfie kontynentalnym ponownie potwierdza, że wspomniane morskie obszary nadbrzeżnego państwa członkowskiego stanowią terytorium UE, a tym samym terytorium, na które rozciąga się moc obowiązująca i stosowność przepisów unijnego prawa wtórnego regulujących procesy polegające na przesyłaniu gazu ziemnego za pomocą gazociągów (sieci) przesyłowych.

Warto tu jeszcze dodać, że prawo wewnętrzne niektórych państw członkowskich UE umożliwia tym państwom stosunkowo daleko idącą ingerencję w wolność układania rurociągów na obszarze ich wyłącznych stref ekonomicznych i na ich szelfie kontynentalnym, poprzez ustanawianie różnego rodzaju prawnych warunków i wymogów w stosunku do gazociągu oraz podmiotów go budujących i nim zarządzających; możliwości takie istnieją m. in. w prawie polskim²⁷ oraz w prawie fińskim²⁸ (a także – poza UE – w prawie rosyjskim)²⁹. Niezależnie wszakże od tego, czy dane państwo członkowskie UE aktualnie posiada tego rodzaju ustawodawstwo wewnętrzne, to w świetle swoich obowiązków jako państwa członkowskiego UE jest ono zobowiązane do tego, by w razie wykonywania swoich praw suwerennych w swojej wyłącznej strefie ekonomicznej lub na swoim szelfie kontynentalnym (a czego przejawem jest m. in. dopuszczenie swoimi działaniami do ułożenia w jego wyłącznej strefie ekonomicznej lub na jego szelfie kontynentalnym rurociągu służącego do przesyłania gazu ziemnego na terytorium UE) stosować w tych swoich obszarach morskich prawo UE, w tym przepisy Dyrektywy 2009/73 regulujące procesy dopuszczania do eksploatacji i eksploataowania gazociągów w UE. Na tej zasadzie przepisy Dyrektywy 2009/73 i inne przepisy unijnego prawa wtórnego z zakresu energetyki powinny być w pełni stosowane do tej morskiej części budowanego ga-

²⁷ Art. 27 Ustawy dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 2145, ze zm.

²⁸ Zob. rozdział 2 ustawy 26 listopada 2004 r. o wyłącznej strefie ekonomicznej Finlandii, tekst w języku angielskim (tak jak on został zakomunikowany Organizacji Narodów Zjednoczonych) dostępny na stronie: http://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin57e.pdf.

²⁹ Zob. art. 5 ust. 1 pkt 5 i art. 6 ustawy z dnia 2 grudnia 1998 r. o wyłącznej strefie ekonomicznej Federacji Rosyjskiej (tekst dostępny na stronie: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/RUS_1998_Act_EZ.pdf) oraz art. 22 ustawy z dnia 25 września 1995 r. o szelfie kontynentalnym Federacji Rosyjskiej (tekst dostępny na stronie: http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/RUS_1995_Law.pdf).

zociągu Nord Stream 2, która jest układana w wyłącznych strefach ekonomicznych i na szelfie kontynentalnym kilku państw członkowskich UE, tj. Republiki Finlandii, Królestwa Szwecji, Królestwa Danii oraz Republiki Federalnej Niemiec. Wspomniane państwa członkowskie UE, dopuszczając swoimi działaniami do ułożenia gazociągu Nord Stream 2 w obrębie swoich wyłącznych stref ekonomicznych i na ich szelfie kontynentalnym, nadzorując budowę i eksploatację gazociągu Nord Stream 2 m.in. w zakresie wymogów ochrony środowiska, a także realizując w tym zakresie przedsięwzięcie polegające na gospodarczej eksploatacji tych obszarów morskich poprzez przesyłanie czy też transportowanie gazu ziemnego z Federacji Rosyjskiej na terytorium UE, wykonują w ten sposób we wzmiankowanych obszarach morskich swoje prawa suwerenne, wynikające z przepisów Konwencji o prawie morza. Powoduje to zaś z kolei, że obszary wyłącznych stref ekonomicznych i szelfów kontynentalnych wspomnianych państw stają się terytorium UE w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE, na które rozciąga się jurysdykcja terytorialna UE. W rezultacie wspomniane państwa członkowskie muszą, wykonując te swoje suwerenne prawa, przestrzegać w tym zakresie wiążącego je prawa unijnego, w tym przepisów Dyrektywy 2009/73 regulujących procesy dopuszczania do eksploatacji i eksploataowania gazociągów w UE.

Należy żałować, że powyższe reguły prawne wynikające jasno z powszechnego prawa międzynarodowego oraz z ogólnych zasad prawa unijnego nie znalazły swojego bezpośredniego wyrazu w przepisach samej Dyrektywy 2009/73 i w nowelizującej ją Dyrektywie 2019/692. W efekcie jest bardzo wątpliwe, by w przyszłości przepisy Dyrektywy 2009/73 były faktycznie stosowane w obszarze należących do państw członkowskich UE wyłącznych stref ekonomicznych oraz na szelfie kontynentalnym, poprzez które przebiegają lub będą przebiegać gazociągi importujące do UE gaz ziemny z państw trzecich. Będzie to niestety ze szkodą dla bezpieczeństwa dostaw gazu do UE, dla konkurencji na rynku wewnętrznym gazu ziemnego oraz dla integralności rynku wewnętrznego gazu. Brak jednoznacznego kierowania się przez wszystkie państwa członkowskie UE względami solidarności energetycznej nie pozwala w praktyce na to, aby przepisy unijnego prawa energetycznego, w tym przepisy Dyrektywy 2009/73, były stosowane w obrębie wszystkich obszarów morskich, na które rozciąga się suwerenność lub władza suwerenna i jurysdykcja państw członkowskich wynikająca z powszechnego prawa międzynarodowego, a w konsekwencji na które rozciąga się jurysdykcja UE.

4. Konkluzje

Powszechne prawo międzynarodowe, w tym Konwencja o prawach morza, oraz ogólne zasady prawa unijnego wynikające z Traktatów oraz mające swój wyraz w orzecznictwie TSUE pozwalają, by przepisy unijnego prawa energetycznego,

w tym przepisy Dyrektywy 2007/73, były w pełni stosowane do morskich odcinków gazociągów importowych transportujących gaz ziemny z państw trzecich do UE, a konkretnie do odcinków gazociągów położonych w obszarze morza terytorialnego, wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego państw członkowskich UE. Na te morskie obszary rozciąga się – w określonym zakresie – jurysdykcja państw członkowskich UE, a tym samym jurysdykcja UE i stanowią one terytorium UE w rozumieniu art. 52 TUE i art. 355 TFUE. Niestety, te ogólne zasady prawa międzynarodowego i prawa unijnego nie znalazły swojego bezpośredniego wyrazu w przepisach dyrektywy gazowej UE, czyli w przepisach Dyrektywy 2009/73, znowelizowanej ostatnio Dyrektywą 2019/692. Dyrektywa 2009/73 w brzmieniu nadanym Dyrektywą 2019/692 jedynie w bardzo niewielkim zakresie dozwala na jej stosowanie do morskich odcinków gazociągów importowych z państw trzecich znajdujących się pod jurysdykcją państw UE. Nie należy się też spodziewać, aby praktyka stosowania Dyrektywy 2009/73 była taka, że akt ten będzie rzeczywiście stosowany w obrębie omawianych tutaj obszarów morskich państw członkowskich. Ewentualne stosowanie w tym zakresie Dyrektywy 2009/73 byłoby wprawdzie pewnym wyzwaniem regulacyjnym i wymagałoby określonego wysiłku regulacyjnego, ale niewątpliwie byłoby w interesie konkurencji, bezpieczeństwa dostaw gazu oraz integracji ekonomicznej w UE. Można żałować, że w tym względzie solidarność energetyczna w UE nie jest w stanie przeważyć nad indywidualnymi interesami niektórych państw członkowskich w utrzymywaniu *status quo*, czyli w utrzymywaniu w tym obrębie swoistego *vacuum* legislacyjnego.

Bibliografia

- Białocerkiewicz J., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn 2003.
- Brownlie I., *Principles of Public International Law*, Oxford 2008.
- Calliess C., Ruffert M. (red.), *EUV/EGV. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta. Kommentar*, München 2007.
- Kornobis-Romanowska D., Łacny J., Wróbel A. (red.), *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz. Tom III z uwzględnieniem Traktatu z Lizbony*, Warszawa 2010.
- Knypl Z., *Polskie obszary morskie*, Gdańsk–Szczecin 1992.
- Lagoni R., *Cable and Pipeline Surveys at Sea*, [w:] H. P. Hestermeyer, D. König, N. Matz-Lück, V. Röben, A. Seibert-Fohr, P.-T. Stoll, S. Vöneky (red.), *Coexistence, Cooperation and Solidarity: Liber Amicorum Rüdiger Wolfrum. Volume I*, Leiden–Boston 2012.
- Lenaerts K., Van Nuffel P., *Constitutional Law of the European Union*, London 1999.
- Simonides J., *Nowe prawo morza*, Warszawa 1986.
- Szydło M., *Disputes over the Pipelines Importing Russian Gas to the EU: How to Ensure Consistency in EU Energy Law and Policy?*, «Baltic Journal of Law & Politics» 2018, vol. 11, no. 2.

Talus K., *Application of Certain EU Energy and National Laws of the Baltic Sea Countries to the Nord Stream Pipeline Project 2*, «Journal of World Energy Law & Business» 2017, vol. 10, no.1.

Akty prawne

Decyzja Rady 2014/512/WPZiB z dnia 31 lipca 2014 r. dotycząca środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie, Dz. Urz. UE 2014, L 229/13, ze zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE, Dz. Urz. UE 2009, L 211/94, ze zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/692 z dnia 17 kwietnia 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2009/73/WE dotyczącą wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego, Dz. Urz. UE 2019, L 117/1.

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, sporządzona w Montego Bay dnia 10 grudnia 1982 r., Dz. U. z 2002 r. Nr 59, poz. 543.

Rozporządzenie Rady (UE) nr 833/2014 z dnia 31 lipca 2014 r. dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami Rosji destabilizującymi sytuację na Ukrainie, Dz. Urz. UE 2014, L 229/1, ze zm.

Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 2145, ze zm.

Strony internetowe

http://www.un.org/depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin57e.pdf.

http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/RUS_1995_Law.pdf.

http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/RUS_1998_Act_EZ.pdf.

Application of EU Gas Directive to maritime parts of gas pipelines from third countries: Some remarks from the standpoint of international law and EU law

Summary

Energy security of Poland and Ukraine requires that gas pipelines importing natural gas to European Union from third countries, including maritime parts of those pipelines, are subject to EU Third Energy Package, including the EU Gas Directive. The latter body of law aims to ensure precompetitive market environment (with third party access to pipelines and ownership unbundling) which is strongly favourable to market investments, consumer welfare and security of gas supplies. General international law and EU primary law, as they now stand, make it possible to extend the territorial jurisdiction of EU and, consequently, territorial scope of application of EU law, to some maritime areas belonging to EU Member States, i.e. territorial seas, exclusive economic zones and con-

tinental shelves. Thus, international law and primary EU law authorize the actions of EU institutions and EU Member States aiming at extension of EU Third Energy Package to maritime parts of import gas pipelines. It is to be regretted that recently adopted EU Directive 2019/692, amending EU Gas Directive, does not make use of those broader legal entitlements. In view of its specific provisions, EU Directive 2019/692 does not change current *de facto* derogation from EU Third Energy Package which import gas pipelines still enjoy.

Keywords: Energy security, import gas pipelines, Gas Directive, the United Nations Convention on the Law of the Sea

Мареk Шидло

Вроцлавський університет

Використання Газової директиви ЄС щодо приморських частин газопроводів із третіх країн-імпортерів: зауваження в призмі міжнародного права та законодавства Європейського Союзу

Анотація

Для забезпечення ефективності енергетичної безпеки Польщі та України у сфері постачання газу справою стратегічного значення є правовий режим, який застосовують до газопроводів (тих, що вже існують, і тих, що в процесі будівництва, за допомогою котрих природний газ транспортується або буде транспортуватися до Європейського Союзу із третіх країн), у власності яких одночасно перебувають свої морські відрізки газопроводів (наприклад Nord Stream 1, Nord Stream 2, Turkish Stream, EastMed, Green Stream, Medgaz). Газ із третіх країн, який імпортують, або планують імпортувати газопроводами такого типу до ЄС також постачають або постачатимуть у якійсь частині і до України в межах реекспорту, який забезпечують деякі країни-члени ЄС, наприклад, Німеччина і Польща. З погляду безпеки постачання природного газу до ЄС та до України, а також з погляду розвитку конкурентності ринку газу в Європі, є справою вельми принциповою, щоб до морських частин цих газопроводів в якнайбільшому обсязі застосовували норми енергетичної директиви Європейського Союзу, тобто директива 2009/73. Адже ця директива містить багато правових вирішень, які мають змусити країни-члени ЄС та енергетичні компанії до такого алгоритму дій, котрі сприятимуть конкурентності на внутрішньому ринку ЄС буде ефективнішим з погляду безпеки постачання газу та більшої енергетичної інтеграції країн-членів (наприклад, правило доступу третіх сторін до мережі, *unbundling*, регулювання тарифів у питанні під'єднання і доступу до мережі та тарифів для промисловості).

Загальне міжнародне право, в тому числі Конвенція з морського права, а також загальні принципи права ЄС, що впливають із Договорів та мають вияв у рішеннях Суду ЄС (TSUE), дозволяють, щоб закони енергетичного права ЄС, у

тому числі директиви 2007/73, були застосовані в повному обсязі до морських відрізків газопроводів для транспортування імпортного газу з третіх країн до ЄС. Якщо конкретніше, це стосується морських відрізків газопроводів, розташованих у межах територіальних вод, виключної економічної зони та континентального шельфу країн-членів ЄС. На ці морські сфери поширюється – у визначеному порядку – юрисдикція країн-членів ЄС, та відповідно юрисдикція ЄС, і становлять вони територію ЄС в розумінні ст. 52 TUE і ст. 355 TFUE. На жаль, ці загальні принципи міжнародного права і права ЄС не знайшли свого безпосереднього віддзеркалення в нормах Газової директиви 2009/73 та в директиві із недавно внесеними змінами 2019/692. Директива 2009/73, в отриманому новому звучанні директиви 2019/692, дуже незначною мірою дозволяє на її застосування до морських відрізків газопроводів, що імпортують газ із третіх країн, що перебувають під юрисдикцією країн ЄС. Не варто також сподіватися, щоб практика використання директиви 2009/73 була такою, що цей акт справді застосовуватимуть у межах окреслених тут морських сфер країн-членів. Ймовірне застосування в цьому контексті директиви 2009/73 насправді було б певним регулятивним викликом і вимагало б окресленого регулятивного зусилля. Проте, безперечно, це посприяло б конкурентності, безпеці постачання газу та економічній інтеграції в ЄС. Залишається тільки шкодувати, що з цього погляду енергетична солідарність у ЄС не здатна переважити індивідуальні інтереси деяких країн-членів у збереженні *status quo*, тобто в дотриманні в цій справі своєрідного законодавчого вакууму.

Ключові слова: енергетична безпека, газопроводи для імпорту, Газова директива, Конвенція ООН про морське право